

MAŽAREIKŠMIŠKUMO KONCEPCIJOS KILMĖ IR BAUDŽIAMOJI TEISINĖ REIKŠMĖ LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Kristina Grinevičiūtė

Mykolas Romeris universiteto Teisės mokykla
Baudžiamosios teisės ir proceso institutas
Elektroninis paštas: grineviciute.kristina@gmail.com

Iveta Vitkutė-Zvezdinienė

Kauno kolegija
Elektroninis paštas: ivetavitkute@yahoo.com

Pateikta 2020 m. gegužės 28 d., parengta spaudai 2020 m. liepos 6 d.

DOI: 10.13165/JUR-20-27-1-07

Santrauka. Straipsnyje, vadovaujantis baudžiamosios teisės doktrina, teismų praktika, siekiama nustatyti mažareikšmiškumo kilmę, identifikuoti pamatinę idėją, kuri šiuolaikiniame teisės moksle ir praktikoje pripažįstama kaip *de minimis* ir/ar *nullum crimen sine periculo sociali* principu, apžvelgti šio principo vystymosi raidą ir įtaką teorijai bei teismų praktikai. Mažareikšmiškumas – nevienareikšmiai suprantama teisinė kategorija, o jos analizė apima labai platų teisinių institutų spektrą: gali būti kaip vienas iš kriterijų (šalia *ultima ratio* ir kitų principų) vertinant elgesio kriminalizavimo / de-kriminalizavimo būtinumą; teisiškai gali lemti veikos vertinimą kaip nepavojingą (ne nusikalstamą); gali leisti paneigti nusikalstamos veikos objektyviusius (*actus rea*) arba subjektyviusius požymius (*mens rea*); taip pat vadovaujantis baudžiamosios atsakomybės būtinumo, efektyvumo ir ekonominio tikslingumo kriterijais, gali būti vertinama kaip atsakymo vykdyti baudžiamąjį persekiojimą viešojo intereso pažeidimo nebuvimo pagrindas. Teorinė straipsnio analizė grindžiama teismų praktika, kuri grįsta siekiu su-

derinti įstatymo tekstą su realiu gyvenimu, kai dėl griežtėjančios baudžiamosios politikos į kriminalizacijos lauką patenka išties mažareikšmės veikos. Straipsnyje daroma išvada, kad mažareikšmiškumo instituto taikymas po Lietuvos baudžiamojo įstatymo priėmimo nėra natūrali pirminės mažareikšmiškumo koncepcijos raidos išraiška, o yra tapęs įranikiu švelninti griežtėjančią baudžiamąją politiką.

Reikšminiai žodžiai: mažareikšmė veika, de minimis principas, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Įvadas

Lietuvos Respublikos baudžiamasis įstatymas (toliau – BK)¹, kaip naujas nepriklausomos Lietuvos teisės aktas, galioja dvidešimt metų. Per minėtą laikotarpį šis teisės normų rinkinys patyrė nemažų pokyčių, kurie paveikė atskirų baudžiamosios teisės institutų taikymą praktikoje. Vienas iš jų – mažareikšmiškumo institutas². Mokslininkai ir praktikai sutartinai pripažįsta, kad baudžiamoji politika Lietuvoje griežtėja³, o aktyvi baudžiamųjų įstatymų leidyba, kuri dažniausiai nepasižymi aukšta juridine technikos kokybe, yra persmelkta perteklinio kriminalizavimo ir penalizavimo. Šiuolaikinėje labai sudėtingoje teisinėje tikrovėje įstatymo leidėjas nusikalstamos veikos požymius dažnai aprašo abstrakčia forma, be to, į kriminalizavimo lauką patenka nemažai ir iš tarptautinės bei Europos Sąjungos teisės ateinančios veikos, kuri nepasižymi konkretumu. Šiame kontekste pažymėtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) įžvalga, pagal kurią baudžiamoji atsakomybė laikytina tik kraštutine priemone ir taikoma tik tada, kai padaroma iš tikrųjų pavojinga veika, pažeidžianti reikšmingas asmenines ar visuomenines vertybes, o dirbtinis nepakankamo pavojingumo veikų kriminalizavimas iškreipia baudžiamųjų įstatymų principus ir paskirti⁴. Dėl to praktikoje, siekiant „sušvelninti“ baudžiamąją

1 „Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>.

2 Straipsnyje sąvokos mažareikšmiškumas, veikos mažareikšmiškumas, mažareikšmė veika, nusikaltimo mažareikšmiškumas, atleidimas dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo, de minimis analizuojamame kontekste vartojamos kaip sinonimai.

3 Žr., pvz.: Gintautas Sakalauskas, „Ką liudija didėjantis baudžiamasis represyvumas Lietuvoje?“, *Kriminologijos studijos* 2 (2014): 96–137, <https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2014.2.5090>; Oleg Fedosiuk, „Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtą pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo“, *Jurisprudencija* 19, 3 (2012): 1215–1233, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/81/77>; Oleg Fedosiuk, „Baudos bausmė atgrasymo iliuzijos spąstuose“, *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 292–307, <https://doi.org/10.13165/JUR-19-26-2-03>; ir kt.

4 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „Metinis informacinis pranešimas 2012“, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/01/metinis_2012.pdf.

represiją, pradėtas plačiai taikyti mažareikšmiškumo institutas⁵, nors jis daugiau yra išimtis nei taisyklė.

Mažareikšmiškumo klausimai Lietuvoje nėra plačiai analizuoti. Jie buvo nagrinėjami atskirais probleminiais aspektais, tačiau nuodugnesnės analizės šiuo klausimu Lietuvos mokslinėje literatūroje stokojama. Galima paminėti tik kelis mokslinius darbus (I. Vitkutės-Zvezdinienės⁶, O. Fedosiuk⁷, K. Grinevičiūtės⁸), kuriuose analizuojami kai kurie probleminiai nusikalstamos veikos mažareikšmiškumo klausimai. Minėti autoriai, nagrinėję BK 37 straipsnio normą, paprastai akcentuoja teisinio reguliavimo netobulumą, galimybę, pritaikius šią normą, pažeisti asmens teises ir laisves, galimybes taikyti institutą konkrečiose bylose ar pan. Paminėtinas ir mokslinis tyrimas, kuriame atliktas kompleksinis Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir nuoseklumo vertinimas⁹, kurio autorių nuomone, 2000 m. BK 37 straipsnyje numatyta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis yra reikalinga, esamas jos reglamentavimas yra tinkamas ir turėtų išlikti. Tiesa, šio tyrimo metu apklausti keletas teisėjų ir mokslininkų nurodė tam tikras problemas dėl mažareikšmiškumo instituto reglamentavimo ir taikymo, pabrėždami, kad nusikalstamos veikos mažareikšmiškumas teisiškai turėtų lemti veikos vertinimą kaip nepavojingą; suabejota galimybė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo institutą taikyti tik nusikaltimo atveju¹⁰.

Šiame straipsnyje laikomasi Lietuvos baudžiamajame kodekse įtvirtinto požiūrio, kad nusikaltimo mažareikšmiškumas yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, nepaisant baudžiamosios teisės doktrinoje išsakomų skirtingų nuomonių

-
- 5 Tirtuose nuosprendžiuose pastebėta, kad teismai mažareikšmiškumą dažniausiai taiko bylose dėl dokumento suklastojimo ar jų panaudojimo, neteisėto disponavimo ginklu, šoviniu ar kt., kvalifikuotos vagystės, fizinio skausmo sukėlimo atvejais ir pan. Pasitaiko taikymo atvejų ir dėl sunkių nusikaltimų. Taip pat paminėtina, kad nuo 2013 metų Lietuvos prokuratūra suformavo strategiją, kad kuo daugiau ikiteisminių tyrimų turėtų būti užbaigti taikant kuo ekonomiškesnę procesą *inter alia* siūlyti ikiteisminio tyrimo teisėjui nutraukti ikiteisminį tyrimą ir kaltininkui taikyti baudžiamąjį ar auklėjamojo poveikio priemones. Apie tai plačiau žr. „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2013 metais ataskaita“, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2015/12/2013-ataskaita.pdf>.
 - 6 Žr., pvz.: Iveta Vitkutė-Zvezdinienė, „Nusikaltimo mažareikšmiškumo atribojimo nuo baudžiamąjo nusižengimo problemos“, *Jurisprudencija* 98, 8 (2007): 35–40, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2689>.
 - 7 Žr., pvz.: Oleg Fedosiuk, „Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinsčius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą“, iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamąjo proceso klausimais rinkinys* (Vilnius: Registrų centras, 2014), 27–42.
 - 8 Žr., pvz.: Kristina Grinevičiūtė, „Fizinio skausmo sukėlimo nustatymo ir BK 140 straipsnyje numatyto nusikaltimo pripažinimo mažareikšmiu probleminiai aspektai“, *Jurisprudencija* 21, 2 (2014): 599–614, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2269/2079>.
 - 9 Gintaras Švedas ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017), 165, 246.
 - 10 *Ibid.*, 165.

šiuo klausimu¹¹. Straipsnyje nebus pateikiamos išvados dėl mažareikšmiškumo instituto vietos Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje¹², taip pat nebus analizuojamas ir kitas klausimas, kodėl negalima taikyti BK 37 straipsnio baudžiamojo nusižengimo atveju¹³. Tokios analizės neabejotinai būtų svarbios, tačiau jos išeitų už šio straipsnio ribų, kurio pagrindinis tikslas – pasitelkiant baudžiamosios teisės doktriną, atskleisti mažareikšmiškumo instituto kilmę, jo pamatinę idėją, kuri dabartiniame teisės moksle ir praktikoje pripažįstama kaip *de minimis* ir / ar *nullum crimen sine periculo sociali* principu, reikšmingu šiuolaikinės teisės doktrinai, teisėkūrai ir teisei praktikai bei įvertinti dabartinį mažareikšmiškumo taikymą teismų praktikoje. Straipsnyje išvelgiamas priežastingumas tarp mažareikšmiškumo instituto taikymo ir represyvių įstatymų priėmimo grįstos griežtėjančios baudžiamosios politikos. Straipsnyje teorinė *de minimis* principo analizė pagrįsta idėja, kad koks būtų įstatymas, jis teismui yra privalomas, todėl teismas įgauna realią diskreciją taikyti mažareikšmiškumą, kai įstatymo norma yra dviprasmiška, beribė, kai įstatymas buvo priimtas visiškai kitais tikslais nei išplaukia iš konkrečios bylos. *De minimis* ir / ar *nullum crimen sine periculo sociali* principas yra vienas teisiųjų instrumentų (kartu su kitais, pavyzdžiui *ultima ratio* principu, švelnesnės bausmės skyrimu), leidžiančių teismui suderinti įstatymo tekstą su tikrove, ištaisyti įstatymo leidėjo klaidą, nes šis nesugebėjo užtikrinti, kad

11 Baudžiamosios teisės teorijoje esama įvairių nuomonių, pvz., nurodoma, kad mažareikšmiškumas yra viena iš baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių. Žr., pvz., Chingiz Mamedshakhovich Bagirov, „Maloznachitelnost dejaniya i ego ugolovno-pravovoe znachenie“ [Insignificance act and its criminal law signification] (daktaro disertacija, Tjumen, 2005), 99; Tatiana Lesnievski-Kostarjova, „Differenciacija ugolovnoj otvetstvennosti. Teorija I zakonodatelnaja praktika“ [Differentiation of criminal liability. Theory and legislative practice] (Moskva, 2000), 182 ir kt. Kiti kategoriškai su tuo nesutinka, nurodydami esminį skirtumą tarp aplinkybių, šalinančių baudžiamąją atsakomybę, ir mažareikšmiškumo, siedami jį su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais. Šios krypties atstovai pasisako, kad kaltininko padaryta veika yra socialiai žalinga, neteisėta, tik dėl jos mažareikšmiškumo nėra tikslinga kaltininką bausti baudžiamąją tvarka. Žr., pvz.: Alfred Ehrnestovich Zhalinskij, „Obshhestvennaja opasnost prestuplenija v structure ugolovno-pravovoj ocenki dejaniya“ [Public danger of crime in the structure of assessments act in criminal law], *Juridicheskij mir* 7 (2003): 21; Z. A. Kazachenko ir kt., *Ugolovnoe pravo Rossii. Obshhaja chast: uchebnik dlja vuzov* [Criminal law of Russia. General part: Textbook for universities] (Moskva, 2001), 96. Mokslinėje literatūroje yra siūlymų visiškai atsisakyti mažareikšmiškumo, nes tai itin tinkama terpė piktnaudžiauti, be to, baudžiamajame įstatyme yra daug teisės normų, tinkamų pritaikyti ir esant veikos mažareikšmiškumui (pvz., švelnesnės bausmės skyrimas, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko ir kt.). Žr., pvz., Anatolij Petrovich Kozlov, *Poniatie prestuplenija* [The meaning of the crime] (Sankt-Petersburg, 2004), 769–771 ir kt.

12 Lietuvos baudžiamajoje teisinėje literatūroje atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės suprantamas kaip atleidimas nuo visų pasekmių, kurios sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį, ir pirmiausia nuo apkaltinamojo nuosprendžio paskelbimo bei kaltininko nusikalstamo elgesio pasmerkimo valstybės vardu. Dėl to baudžiamoji atsakomybė laikoma procesu, kurio metu valstybė taiko tam tikras priemones, o kaltininkas jas kenčia. Apie asmens atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės kalbama tik tada, kai konstatuojamas nusikalstamos veikos padarymo faktas. Šiam faktui nustatyti gali prireikti didelių finansinių ir žmogiškųjų resursų, todėl dažnai atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra toks pat brangus ir dažnai ilgas procesas, kaip ir baudžiamosios atsakomybės taikymas.

13 Šiuo klausimu jau yra mokslinių publikacijų, pvz.: Vitkutė-Zvezdinienė, *supra note*, 6: 35–40.

mažareikšmė veikia nepatektų į kriminalizacijos sritį. Analizuojant baudžiamąsias bylas, darytina išvada, kad teismai kelia vis naujus teisės aiškinimo ir taikymo klausimus dėl mažareikšmiškumo. Noras prisijungti prie teorinės diskusijos skatina ieškoti atsakymų į klausimus, koks turinys turi būti (*de lege ferenda*) suteiktas BK 37 straipsnio normai. Atsakant į iškeltą klausimą, taikant istorinį, sisteminę analizę, lyginamąjį, kritikos, dokumentų analizę ir kitus metodus, formuojamas tyrimo tikslas – išanalizavus mažareikšmiškumo konceptą šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje, nustatyti, ar dabartinė teismų praktika mažareikšmiškumą taiko pagal šio instituto teisinę paskirtį.

1. Veikos mažareikšmiškumo koncepcijos istorinis ir lyginamasis aspektai

Lietuvos Respublikos Seimas, patvirtindamas BK, įtvirtino naują mažareikšmiškumo instituto koncepciją (jei ji taip galima vadinti). Vadovaujantis BK 37 straipsniu, padaręs nusikaltimą asmuo gali būti teismo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu dėl padarytos žalos dydžio, nusikaltimo dalyko ar kitų nusikaltimo požymių ypatumų veikia pripažįstama mažareikšmė. Pagal anksčiau galiojusį 1961 m. BK (8 straipsnio 2 dalis), mažareikšmė veikia nebuvo traktuojama kaip nusikalstama, nes stokojo pavojingumo požymio¹⁴. Kitaip tariant, 2000 m. baudžiamajame įstatyme pasikeitė mažareikšmiškumo instituto teisinė prigimtis. Norint nustatyti, kokią teisinę reikšmę turėjo šis pasikeitimas, būtina į mažareikšmiškumo koncepciją pažvelgti platesniu aspektu: analizuoti šio instituto istorinę prigimtį, įvairiuose užsienio šalyse vyraujančias teorijas dėl mažareikšmiškumo sąvokos, jo turinio ir priskyrimo materialinei ir / ar procesinei baudžiamajai teisei.

Visi pagrindiniai šiuolaikinės teisės institutai atsirado ir išsivystė paveikti romėnų privatinės teisės. Nei vienas teisyne nebuvo taip receptuotas, kaip romėnų teisynei. Taigi dar Romos imperijos laikais buvo svarstoma galimybė nenagrinėti menkaverčių bylų, todėl teisėje buvo suformuoti ir įsigalėjo principai *de minimis non curat lex* arba *de minimis non curat praetor*¹⁵. Reikia pažymėti, kad *de minimis* iš pradžių buvo taikytas tik civilinėse bylose¹⁶, o baudžiamojoje teisėje pirmą kartą paminėtas XVIII amžiuje, Williamo Hawkinso traktate dėl nusikalstamo elgesio¹⁷. Kaip teisės principas *de minimis, common law* teisės tradicijos valstybėse ėmė formotis nuo XIX a.

14 „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo įstatymas“, *Vyriausybės žinios* 18, 147 (1961).

15 Šie principai reiškia, kad menkaverčiai dalykai nerūpi teisei arba įstatymo taikytojui. Iš lotynų kalbos: *de minimis non curat praetor* – pretorius neužiima smulkmenomis; *de minimis non curat lex* – nereikšmingo teisė negloboja, t. y. teisė nereglamentuoja smulkmenų.

16 Apie tai plačiau žr. Max L. Veech ir Charles R. Moon, „De minimis non curat lex“, *Michigan Law Review* 45 (1947).

17 Apie tai plačiau žr. William Hawkins, *Treatise of the Pleas of the Crown, II* (London, 1721), 53.

pradžios, ir nuo to laiko visose teisinėse srityse šio principo taikymas nuolat plėtėsi¹⁸. Šios teisės tradicijos atstovai pažymi, kad aiškiai nustatyti ir apibrėžti *de minimis* taikymo taisykles iš daugelio principų ir teisinių faktų yra sunki užduotis¹⁹. Taip yra dėl to, kad *de minimis* principas teismų praktikoje apibūdinamas labai skirtingais terminais ir būdais²⁰, taip pat mokslininkai neturi vieningo požiūrio dėl *de minimis*. Kai kurie pripažįsta, kad „be *de minimis* teisinė sistema būtų be reikalo varginanti ir turėtų ryškų polinkį atidėti teisingumą“²¹, „kai teisminės išlaidos, susijusios su tikslu įstatymo raidės taikymu už teisės pažeidimą, viršija naudą, *de minimis* suteikia teismams galimybę nutraukti bylas“²². Kiti išvelgia teisminį favoritizmą ir nenuoseklumą, nes teismai neturėtų spręsti, kada įstatymai turėtų būti taikomi, o kada ne; kol įstatymas yra aiškus ir atitinka konstituciją, teismų užduotis – vykdyti teisingumą²³. Šią priešpriešą puikiai iliustruoja ir šiuolaikinė *common law* teismų praktika: „principas *de minimis non curat lex* niekada netaikomas neteisėtam įsiveržimui į kito asmens nuosavybę“²⁴, „niekada negali būti atimta teisė pareikšti ieškinį dėl turto vertės, nors ir nedidelės, kurio savininkas yra jo netekęs“²⁵. Nepaisant išsakomų priešingų mokslininkų nuomonių, teismų praktika pripažįsta, kad, kai teismo išlaidos aiškiai viršija naudą, teismai savo nuožiūra turėtų taikyti *de minimis* principą²⁶.

Common law teisės tradicijos valstybėse tikrasis tiek teorinis, tiek praktinis *de minimis* keliamas klausimas, kada ir kokias atvejais šio principo taikymas yra pateisinamas. Atsakymą į šį iškeltą klausimą *common law* teisės tradicijos atstovai pateikia analizuodami du aspektus²⁷. Pirma, atsižvelgiant į teismų turimą didelę diskreciją, nuspręsti, ar taikyti *de minimis* konkrečiam faktų rinkiniui, prasminga tik tose bylose, kuriose favoritizmo ir nenuoseklumo pavojai yra mažiausi. Kadangi „*de minimis*“ reiškia „smulkmena“, principas turėtų būti taikomas tik tais atvejais, kai nagrinėjamas pažeidimas iš tikrųjų yra smulkmeniškasis. Smulkmeniškasis pažeidimas yra tas, kurio padaryta žala tiek valstybei, tiek privačiam asmeniui yra nereikšminga. Spręsdami,

18 Veech ir Moon, *supra note*, 16: 538.

19 Andrew Inesi, „A Theory of *de minimis* and a Proposal for its Application in Copyright“, *Berkeley Technology Law Journal* 21, 2 (2006): 956, <https://www.jstor.org/stable/24117312>.

20 Pvz., „yra įvairių neapčiuopiamų sužalojimų, kurie paprastai yra maži ir kuriuos visada sunku įvertinti“ („Swick v. City of Chicago“, bylos Nr. 92-4115/1993); „privaloma atsižvelgti į teisminės ekonomikos interesus“ („City of Bozeman ex rel Dept. of Transp. v. Vaniman“, bylos Nr. 93-398/1993).

21 Frederick G. McKean, Jr., „De Minimis Non Curat Lex“, *University of Pennsylvania, Law Review* 75 (1927): 429, https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8152&context=penn_law_review.

22 Inesi, *supra note*, 19: 957.

23 *Ibid.*

24 „Reeves v. Jackson“ (bylos Nr. 4-7485/1944).

25 „Wartman v. Swindell“ (bylos Nr. 54 N.J.L. 589/1892).

26 „Raymon v. Alvord“ (bylos Nr.80-1813/1981).

27 Inesi, *supra note*, 19: 958.

ar žala yra menka, teismai turėtų atsižvelgti tik į žalą, nurodytą įstatymuose. Antra, paaiškėjus, kad atitinkamas pažeidimas laikomas mažareikišmiu, turi būti atsižvelgiama į teismo proceso išlaidas, kurios nusveria socialinę naudą. Principas iš esmės susijęs su visuomenės interesais ir nėra svarbu, kad *de minimis* taikymas gali neatitikti atskirų bylos dalyvių interesų. Išreiškiamiems nuogąstavimas dėl to, kad *de minimis* pagrindu įstatymų netaikymas gali sukelti nevaldomą nusikalstamų veikų augimą, bendras įstatymų pažeidimų poveikis visuomenei bus daugiau nei smulkmeniškasis. *De minimis* principo šalininkai pažymi, kad šie ir panašūs klausimai atskleidžia, kodėl vien tik nedidelės žalos nepakanka pateisinti *de minimis* taikymą. Prasminga naudoti principą tik tais atvejais, kai klausimas sprendžiamas iš visuomenės intereso požiūriu, ir negalima pateisinti tik individualios žalos dydžiu²⁸. Tuo pačiu pripažįstama, kad kiekvienas iš šių dviejų požymių yra itin subjektyvus, o dėl „smulkmenų“ apibrėžimo galimos nesibaigiančios diskusijos.

Kiti *common law* teisinės tradicijos atstovai *de minimis* principą siūlo sieti su baudžiamosios atsakomybės teorija, analizuodami tris aspektus, kurie subtiliai varijuoja ir retkarčiais susilieja²⁹. Pirmoji ir veikiausiai akivaizdžiausia *de minimis* paskirtis – suvaržyti įstatymų leidėją kriminalizuojant nereikšmingus (angl. *trivial*) nusikaltimus. *De minimis* yra vienas iš kriminalizacijos teorijos kertinių akmenų, taikomas apibūdinant, kas yra nereikšmingas nusikalstamas elgesys. Jei veika yra nereikšminga, kriminalinė bausmė nėra tinkamas mechanizmas spręsti problemą. Įstatymai, nustatantys baudžiamąją atsakomybę už nedidelės žalos padarymą, apskritai neturi būti priimti. Aišku, suvokimas apie padarytos žalos dydį laikui bėgant gali pasikeisti.

Antroji *de minimis* paskirtis – apibrėžti nusikalstamos veikos požymius. Įstatymuose gali būti tiksliai nurodyta, kokios žalos dydžio reikia, kad veika būtų pripažinta nusikaltimu. Kai įstatymuose nėra aiškiai apibrėztų standartų ar kiekybiškai įvertinamų kriterijų (pavyzdžiui „esminė žala“, „sunkūs padariniai“ ir pan.), *de minimis* yra netiesiogiai įtraukta aiškinti vertinamuosius nusikalstamos veikos požymius.

Trečioji paskirtis koreliuoja su antrąja ir vertinama kaip gynybos priemonė nuo baudžiamąjo persekiojimo. Čia turimi mintyje tie atvejai, kai nustatyti įstatymuose žalos dydžiai yra nežymiai peržengiami (pavyzdžiui, neteisėto disponavimo narkotinėmis medžiagomis atveju). Hipotetiškai neatmetama *de minimis* taikymo galimybė ir dėl labai sunkių nusikaltimų, pavyzdžiui, gyvybės atėmimo, išžaginimo, tačiau kartu pripažįstama, kad tokios idėjos yra labai kontraversiškos³⁰.

Dėl šių priežasčių susiformavo skirtingi požiūriai: ar *de minimis* principas priskirtinas materialiai, ar procesinei baudžiamajai teisei. *Common law* teisės tradicijos valstybėse tai – ir materialiosios baudžiamosios teisės, ir procesinės baudžiamosios teisės reguliavimo dalykas. Pavyzdžiui, vieni autoriai *de minimis* priskiria prie

28 Inesi, *supra note*, 19: 959.

29 Douglas Husak, *The Philosophy of Criminal Law: Selected Essays* (Oxford: University Press, 2010), 369.

30 Douglas Husak, „The De Minimis “Defense” to Criminal Liability“, *Philosophical Foundations of Criminal Law* (2011): 328–351.

gynybos priemonių (angl. *defences*), kurios leidžia paneigti nusikalstamos veikos objektyviuosius (*actus rea*) arba subjektyviuosius požymius (*mens rea*)³¹, kiti nurodo, kad *de minimis* yra ne gynybos priemonė, bet kliūtis teismo procesui, nes tariamas elgesys nėra nusikalstamas ir tai yra išteisinimo pagrindas³².

Istoriškai mažareikšmiškumas nagrinėtinas ir per nusikaltimo sampratos prizmę. Šiuo aspektu atskaitos tašku laikytinas Šviečiamasis amžius. Nuo XVIII amžiaus jis sietinas su materialiosios teisės krypties šalininkų požiūriu. Šios teorijos užuomazgų galima rasti klasikinės baudžiamosios teisės mokyklos atstovo Ch. de Montesquieu veikale „Apie įstatymų dvasią“ (1748 m.). Jis akcentavo, kad, siekiant užtikrinti visuomenės saugumą, privalo būti nustatyta bausmės diferenciacija³³. Šis Ch. de Montesquieu teiginys paremtas tuo, kad baudžiamosios atsakomybės vertinimas turi būti siejamas su nusikalstamos veikos pavojingumo vertinimu. XVIII amžiaus II pusėje pirmą kartą atsiranda koncepcija apie materialųjį nusikaltimo požymį, kurioje teigiama, kad visos nusikalstamos veikos yra priešingos viešajam gėriui, o vienintelė ir teisinga bausmė už nusikaltimą – atsiradusios žalos dydis. Šios idėjos autorius – C. Beccaria³⁴. „Žalos“ idėja atsispindi ir J. Benthamo darbuose. Šio klasikinės baudžiamosios teisės mokyklos atstovo požiūriu, kuo didesnė nusikaltimu padaroma žala, tuo didesnė ir bausmė³⁵. Šių idėjų pagrindu, po Didžiosios Prancūzijos revoliucijos, 1789 metais, priėmus „Žmogaus ir piliečio teisių deklaraciją“³⁶, buvo įtvirtintas šiuolaikinės baudžiamosios teisės principas *nullum crimen sine periculo sociali*³⁷. Būtent „žalos“ koncepcijos idėja tapo baudžiamosios atsakomybės atskaitos tašku kuriant baudžiamuosius įstatymus Europoje.

Reikia pažymėti, kad baudžiamajame kodekse, apibrėžiant nusikaltimo sampratą *expressis verbis* įvardinant nusikaltimo materialiąją pusę, o požymio – pavojingumo nebuvimą, kaip pagrindą pripažinti veiką mažareikšme, atsirado tik 1926 m.

31 Žr., pvz., Husak, *supra note*, 31: 328–351; Melissa Beth Valentine, „Defense Categories and the (Category-Defying) De Minimis Defense“, *Criminal Law and Philosophy* 11 (2017): 545–559, <https://doi.org/10.1007/s11572-016-9393-6>.

32 Žr., pvz., Robin Antony Duff, *The Realm of Criminal Law* (Oxford: University Press, 2018); Anna Roberts, „Dismissals As Justice“, *Alabama Law Review* 69 (2017): 327–380, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2967562.

33 Robert Zawolcki, *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym* (Warszawa: C. H. Beck, 2007), 15.

34 *Ibid.*, 17.

35 *Ibid.*, 19.

36 Nagrinėjamo turinio kontekste aktualus Deklaracijos 5 straipsnis, skelbiantis, kad įstatymu uždrausti galima tik pavojingus visuomenei veiksmus.

37 Iš lotynų kalbos: nėra nusikaltimo be žalos visuomenei. *Periculo sociali* arba kitaip socialinė žala tapo pagrindu apibrėžiant nusikaltimo sampratą. Šioje frazėje žodis „socialinis“ reiškia „visuomenė“, o žodis „žala“ – realius neigiamus padarinius ar šių padarinių tikimybę. Plačiau apie tai žr.: Jerzy Zientek, „Karygodność i wina jako przesłanki odpowiedzialności w nowym kodeksie karnym“, *Prokuratura i Prawo* 6 (1998): 7–32.

sovietų Rusijoje³⁸. Rytų ir Centrinė Europa, paveikta tarybinės baudžiamosios teisės, baudžiamuosiuose įstatymuose suformavo koncepciją, kad veikos priskyrimas nusikaltimui priklauso nuo jos socialinio žalingumo laipsnio. Ne kiekviena baudžiamoji veika, realizuojanti draudžiamos veikos požymius, yra laikytina nusikalstama. Tik tokios veikos, kurių socialinio žalingumo laipsnis yra didesnis už mažareikšmį, gali būti kvalifikuojamos kaip nusikaltimas, o vertinant elgesio pavojingumą, atsižvelgiama į ginamo teisinio gėrio svarbą. Todėl šiose valstybėse mažareikiškumas yra išimtinai baudžiamosios teisės institutas, bet jo apibrėžtis sulaukia mokslininkų kritikos. Anot jų, esant analogiškomis aplinkybėms, vieni teismai gali pripažinti veiką mažareikišme, kiti – ne, teismas, vertindamas veiką, gali būti labai subjektyvus, neatmetama ir piktnaudžiavimo tikimybė³⁹.

Rusijos baudžiamosios teisės teoretikai tvirtina, kad nusikaltimo mažareikiškumas – tai Tarybų sąjungos įstatymų leidėjo išradimas⁴⁰, tačiau su šiuo teiginiu sutikti negalima. Dar iki minėto įstatymo įsigaliojimo, sociologinės baudžiamosios teisės doktrinos atstovas F. von Lisztas analizavo nusikaltimo socialinio žalingumo klausimą. Jis pirmasis nusikaltimą apibūdino dviem ypatybėmis. Pirmą, už veiką gali būti baudžiama baudžiamąja tvarka tik tuo atveju, jei privatinės teisės restitucinė funkcija (konkretus prievolės vykdymas ir žalos atlyginimas) yra nepakankama atlyginti žalą. Antra, pasmerkimas turi būti taikomas tik socialiai pavojingai veikai⁴¹. Kitaip tariant, formalus nusikaltimo apibrėžimas žymi baudžiamojo įstatymo veikimo sritį, o materialioji nusikaltimo pusė atspindi visuomenės požiūrį į tai, ką turėtų ir gali uždrausti baudžiamasis įstatymas, nes tai yra svarbiausia baudžiamosios politikos priemonė⁴². Šie teoriniai postulatai tapo šiuolaikinės baudžiamosios teisės teorijos pagrindu: tik pagal šiuos požiūrius *nullum crimen sine lege*⁴³ ir *nullum crimen sine periculo sociali* principai priklauso skirtingiems nusikaltimo sąvokos lygiams, o jų taikymo sritis nebūtinai sutampa.⁴⁴ Pavyzdžiui, F. Herzogas socialinį pavojingumą kaip nusikaltimo elementą laiko šiuolaikinės baudžiamosios teisės mitu. Jei baudžiamuoju įstatymu yra uždrausta veika, ji tuo pačiu yra ir pavojinga⁴⁵. Norint atsakyti į klausimą, kodėl konkreti veika turi būti pripažinta nusikaltimu, kriterijų turinys

38 Ivetta Vitkutė-Zvezdinienė, „Mažareikiškės veikos instituto ištakos ir raida Lietuvos baudžiamajoje teisėje“, *Jurisprudencija* 7, 85 (2006): 66–67, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2848/2651>.

39 Kozlov, *supra note*, 11: 770–771.

40 *Ibid.*, 767.

41 Franz von Liszt, *Lehrbuch des deutschen Strafrechts* (Berlin: Aufl. Hrsg. E. Schmidt, 1932), 177.

42 Alfred Zhalinskij Ehrnestovich, *Sovremennoe nemeckoe ugovnoe pravo* [Criminal Law in Modern Germany] (Moskva: Prospekt, 2006), 124.

43 Iš lotynų kalbos: nėra nusikaltimo be įstatymo.

44 Jaan Sootak, „The Concept of Crime and Estonian Criminal Law Reform“, *Juridica International. Law Review. University of Tartu* 1 (1996): 55–62.

45 Herzog F., „Nullum Crimen Sine Periculo Sociali oder Strafrecht als Fortsetzung der Sozialpolitik mit anderen Mitteln“, iš *Modernes Strafrecht und ultima-ratio-Prinzip* (Freiburg, 1985), 106–112.

iš esmės išplaukia apibrėžus baudžiamąją teisę kaip *ultima ratio* teisę. Bet tuo pačiu, lygiagrečiai, mokslinėje literatūroje ne kartą buvo išsakoma nuomonė, kad baudžiamasis persekiojimas reikalauja didelių finansinių resursų, žmogiškųjų išteklių ir laiko. Tokios išlaidos pateisinamos, kai kalbama apie sunkių ir labai sunkių nusikaltimų tyrimą. Nelabai pavojingų nusikalstamų veikų atveju išlaidos gali būti neproporcingos, dėl to imta abejoti, ar visada, kai padaroma nusikalstama veika, turi būti taikomas visas baudžiamosios justicijos priemonių spektras. Baudžiamosios teisės klasikas N. Tagancevas yra taikliai pastebėjęs, kad valstybė neabejotinai turi teisę ir prievolę taikyti bausmes nusikaltusiems asmenims, tačiau tik esant būtinumui bei turint tikslą saugoti nustatytą teisinę tvarką⁴⁶. Atsižvelgus į tai, Vakarų Europos valstybėse (pvz., Vokietijoje, Prancūzijoje), užkertant kelią beprasmiams baudžiamiesiems procesams, buvo įtvirtintas tikslingumo arba oportunistinio principas⁴⁷. Šis principas kildinamas ne iš baudžiamosios teisės, o iš baudžiamojo proceso teisės normų⁴⁸. Dėl to Vakarų Europos valstybėse mažareikšmiškumo institutas išimtinai priskiriamas baudžiamojo proceso teisei. Padarius mažareikšmį nusikaltimą, nepaisant to, kad nustatytas įtariamasis asmuo, sprendimas nutraukti bylą grindžiamas tikslingumo (oportunistinio) principu, baudžiamąjį persekiojimą nutraukiant nesant viešojo intereso pažeidimo⁴⁹. Iš esmės nusikaltimo mažareikšmiškumas pateisina asmens baudimo netikslingumą dėl nusikaltimo reikšmės visuomenei nebuvimo. Yra konstatuojama, kad nubaudimo tikslai yra pasiekti ir dėl to procesas netikslingas. Reikia pažymėti, kad Vakarų Europos valstybėse materialioji nusikaltimo pusė apibrėžtis baudžiamosios teisės teorijoje išliko, tiesiog tikslingumo (oportunistinio) principas teisėsaugos institucijas

46 Golovko L.V., *Alternativy ugovnomu presledovaniju v sovremehhom prave* [Alternatives to prosecution in modern law] (Sankt-Peterburg, 2004), 30.

47 Vakarų Europos šalys pradėjo ieškoti sprendimų, kaip teisiškai vertinti „smulkus“ (vok. *Die Bagatelldelikten*) nusikaltimus. Pz., Vokietijoje, po viešų diskusijų įstatymo leidėjas pripažino dekriminalizacijos poreikį apskritai, o dėl „smulkių“ nusikaltimų aštuntajame dešimtmetyje priėmė atitinkamas įstatymo pataisas tiek materialiniu, tiek procedūriniu lygmeniu. Į baudžiamojo proceso įstatymą buvo įtraukta nuostata (StPO 153 straipsnis), kuria prokuratūrai suteikiama teisė nutraukti baudžiamąjį persekiojimą už antrojo laipsnio nusikaltimus (vok. *Vergehen*), jei: nusikaltimo padaryta žala yra nedidelė; tariamo pažeidėjo kaltė nedidelė; nėra viešojo intereso pareikšti ieškinį. Apie tai plačiau žr. Rando Antsmäe, „Bagatelldeliktid Eesti karistusõiguses ja Saksa õigusteoorias“, *Juridica*, 7 (2001): 488–494.

48 Terminą „oportunizmas“ 1980 metais pirmasis iškėlė teisininkas Juliusas Glaseris savo moksliniame darbe „Prinzip der Strafverfolgung. Kleinere Schriften“ (žr. Janusz Tylman, *Zasada legalizmu w procesie karnym* (Warszawa, 1965), 9.

49 Eerik Kergandberg, „Expedience of Arrangement in German and Estonian Criminal Care“, *Juridica international* 2 (1997): 76–89.

atleido nuo griežto teisėtumo principo įgyvendinimo įstatyme nurodytomis sąlygomis⁵⁰. Nustatydamas specialias taisykles, įstatymų leidėjas siekė ne toleruoti tokius „smulkius“ nusikaltimus, o išvaduoti teismą nuo naštos nagrinėti bylas dėl nedidelio pavojingumo veikų. Šiame kontekste paminėtinas mokslininkų nuogąstavimas, kad griežtai vykdoma bausmė, pagal baudžiamąjį įstatymą net ir už menkiausių netinkamą elgesį, atitiktų lygybės principą, tačiau gali sukurti „teistų asmenų visuomenę“. Dėl to, siekiant bendruomenės taikos, koncentruojant ir dozuojant turimus valstybės išteklius, remiantis „nusikaltimo sunkumo“ ir tikėtinos „tyrimo sėkmės“ kriterijais, įstatymų leidėjas baudžiamojo proceso kodekse numatė išimčių katalogą, pagal kurį leista nevykdyti baudžiamojo persekiojimo, esant mažareikšmiams nusikaltimams⁵¹. Kalbant apie tikslingumo principą, teisės literatūroje išskiriami trys jo taikymo motyvai:

1. Procesinis, kai baudžiamojo proceso finansiniai kaštai nereikšmingose bylose yra pernelyg dideli.
2. Mišrus, kai proceso subjektų įtraukimas į menkaverčių bylų tyrimą ir nagrinėjimą sukurtų disbalanso ir neteisingumo jausmą.
3. Teisinis, kai nubaudimo tikslu baudžiamųjų represinių priemonių taikymas už menkavertes nusikalstamas veikas visuomeniniu požiūriu gali turėti neigiamas pasekmes⁵².

Šiandien *de minimis* ir *nullum crimen sine periculo sociali* principai taikomi daugelyje tiek *common law*, tiek kontinentinės teisės tradicijų valstybėse. Viena vertus, jie traktuojami kaip sprendimo priėmimo paradigma, kita vertus, kaip racionali įstatymų leidybos prielaida. Dėl to galima reziumuoti, kad mažareikšmiškumo institutas taikytinas keliais aspektais: per įstatymų leidėjo diskrecijos prizmę, šalia *ultima ratio* principo, sprendžiant konkrečių veikų kriminalizavimo / dekriminalizavimo klausimus, ir per įstatymo taikytojo diskrecijos prizmę, nustačius, kad veikoje nėra būtinojo nusikaltimui elemento – pavojingumo ar, vadovaujantis baudžiamosios atsakomybės būtinumo, efektyvumo ir ekonominio tikslingumo kriterijais, atsisakant konkretaus asmens atžvilgiu vykdyti baudžiamąjį persekiojimą dėl viešojo intereso pažeidimo nebuvimo.

Lietuvoje BK 37 straipsnyje įstatymų leidėjo sukurtas mažareikšmiškumo modelis yra tam tikra užsienio šalių modelių simbiozė: kai, viena vertus, veika nusikaltimu

50 Apie tikslingumo principą žr.: Iveta Vitkutė-Zvezdinienė ir Genovaitė Ročienė, „Tikslingumo (oportunizmo) principo taikymas – galimybė išvengti formalaus baudžiamojo proceso“, iš *Naujų idėjų beiškant: vadyba, ekonomika ir teisė 2014. Straipsnių rinkinys* (Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras, 2014): 282–286; Remigijus Merkevičius, *Baudžiamojo proceso enciklopedija* (Vilnius: Registrų centras, 2018), 47–48; Rima Ažubalytė, „Legalumo ir tikslingumo principai vykdančiam baudžiamąjį persekiojimą: ištakos, raida, tendencijos“, *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 88–100, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3720/3511>.

51 Apie tai plačiau žr. Robert Maiazza, *Das Opportunitätsprinzip im Bußgeldverfahren unter besonderer Berücksichtigung des Kartellrechts* (Herbolzheim: Centaurus Verlag & Media, 2003).

52 Stanislaw Waltoś, *Proces karny Zarys systemu* (Warszawa, 2009), 295.

pripažįstama, tačiau, kita vertus, dėl sudėties objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių mažareikšmiškumo asmuo nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, o atleidžiamas nuo jos. Pagal dabartinį teisinį reguliavimą, teismas privalo vertinti atskirus nusikaltimo požymius per pavojingumo prizmę ne dėl veikos kvalifikacijos, bet teisinių padarinių, t. y. dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo. Tai ne asmens išteisinimo, o atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas. Baudžiamajame įstatyme nėra nurodyti nusikaltimai (jų kategorijos), kuriuos padarius (ne)gali būti sprendžiama, ar jie yra / nėra mažareikšmiai, todėl išvelgiama, kad įstatyme suformuluoti mažareikšmiškumo kriterijai palieka daug erdvės interpretacijoms. Dėl to baiminamasi, kad gali atsirasti daug pavojų, kai kiekvienoje byloje tam tikrą reikšmę įgauna teisėjo subjektyvus požiūris, o tai apsunkina galimybes prognozuoti teismų sprendimus ir gali lemti teismų praktikos nevienodumą⁵³. Kita vertus, būtinumą taikyti mažareikšmiškumą lemia protingumo, proporcingumo, teisingumo ir kitų bendrųjų teisės principų nuostatos, kai baudžiamosios teisės priemonių taikymas būtų tiesiog nepagrįstas. Šie aspektai analizuojami kitame straipsnio skyriuje.

2. Mažareikšmiškumo koncepcijos realijos teismų praktikoje: ar normos, numatytos BK 37 straipsnyje, taikymas teismų praktikoje atitinka įstatymo leidėjo siekius?

Kaip minėta, BK 37 straipsnyje nurodyta, kad padaręs nusikaltimą asmuo gali būti teismo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu dėl padarytos žalos dydžio, nusikaltimo dalyko ar kitų nusikaltimo sudėties požymių ypatumų padarytas nusikaltimas pripažįstamas mažareikšmiu. Pažymėtina, kad pagal įstatyme apibrėžtą BK 37 straipsnio normos struktūrą, mažareikšmiu pripažinti galima tik nusikaltimą⁵⁴. Įstatymų leidėjas nėra detalizavęs, kokiems nusikaltimams, jų kategorijoms gali būti taikomas mažareikšmiškumas. LAT taip pat yra konstatavęs, kad *BK nenumato išimtinių ribojimų sprendžiant mažareikšmiškumo klausimą tam tikroms nusikalstamoms veikoms. BK 37 straipsnis, nustačius šio straipsnio taikymui būtinas sąlygas, gali būti taikomas nepriklausomai nuo to, koks BK skyrius numato baudžiamąją atsakomybę*

53 Rūta Lavelė, „Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2010), 176–177, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1891893/datastreams/MAIN/content>.

54 2007 metais atliktas tyrimas parodė, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl veikos mažareikšmiškumo buvo taikytas ir dėl baudžiamųjų nusizengimų. Toks įstatymų leidėjo teisinis reguliavimas kritikuotinas, nes, padaręs nusikaltimą (kuris pagal savo pobūdį laikytinas pavojingesniu už baudžiamąjį nusizengimą), asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, o padaręs baudžiamąjį nusizengimą, – ne. Šiuo tyrimu nėra siekta atskleisti mažareikšmiškumo taikymo prielaidas, padarius baudžiamąjį nusizengimą, tačiau šiuo aspektu keltos problemos atskleistos moksliniame tyrime, apie tai plačiau žr. Vitkutė-Zvezdinienė, *supra note*, 6: 35–40.

už veikos padarymą⁵⁵. Dėl tokios įstatymo normos struktūros ir jos aiškinimo teismų praktikoje, mokslinėje literatūroje⁵⁶ išsakoma nuomonė, kad LAT Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikiškėmis (BK 8 straipsnio 2 dalis)“⁵⁷ nebėra aktualus, nes šiuo metu 2000 m. BK 37 straipsnis numato kitokią nusikaltimo pripažinimo mažareikiškiumi teisinę reikšmę ir iš dalies skirtingą mažareikiškumo turinį. Autorių nuomone, reikėtų pritarti tokiai pozicijai ir nesivadovauti vienu iš minėto nutarimo pateikiamų aiškinimų, kad BK 37 straipsnis negali būti taikomas, jei padarytas sunkus ar labai sunkus nusikaltimas, arba nusikaltimas, siekiant sutrikdyti (ar sutrikdęs) kito asmens sveikatą⁵⁸. Priešingu atveju šie išaiškinimai reikštų, kad yra susiaurinamas BK 37 straipsnio taikymas. Jei įstatymų leidėjas būtų to siekęs, jis tai aiškiai būtų nurodęs normos tekste. Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad baudžiamoji justicija turi atitikti teisingumo principą, reiškiantį, kad jei asmuo nusikalsta, paskirta bausmė negali būti žiaurus keršto aktas⁵⁹, o teisinėje valstybėje negali būti tokių situacijų, kad teismas neturėtų galimybių pritaikyti alternatyvų konkrečioje baudžiamajoje byloje. Įstatymų leidėjas gali numatyti visų gyvenimiškų situacijų, todėl teismui turi būti palikta laisvė taikyti įstatymą konkrečiam atvejui. Pavyzdžiui, nežymaus sveikatos sutrikdymo ar fizinio skausmo sukėlimo atveju, praktikoje pastebimos labai skirtingos situacijos (ypač fizinio skausmo sukėlimo atveju), kai veikos padarymo aplinkybės, veikos trukmė ir intensyvumas yra tokio pobūdžio, kai kaltininko nubaudymas kriminaline bausme akivaizdžiai prieštarautų teisingumo principui, todėl galimi atvejai, kai asmuo atleidžiamas nuo

55 Žr., pvz.: „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-153-942/2016)“, eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/230240716415075/2K-153-942/2016>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-413-895/2016)“, eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/276039478971710/2K-413-895/2016>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-275/2014)“, eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/67360322525082/2K-275/2014>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-154/2013)“, eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/241672864517190/2K-154/2013> ir kt.

56 Švedas, *supra note*, 9: 159.

57 *Lietuvos teismų praktika Nr. 1.* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000–2001), 233–249.

58 Žr., pvz.: „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-299-648/2015)“, eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/110994766758145/2K-299-648/2015>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos 2K-80/2007)“, eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/181456122862388/2K-80/2007> ir kt.

59 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-594/2005)“, Teisės gidas, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=29119>.

baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo⁶⁰. LAT taip pat yra nurodęs, kad baudžiamosiose bylose dėl smurto artimoje aplinkoje veikas galima pripažinti mažareikšmėmis⁶¹. Tokių nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo pavyzdžių esama ir naujausioje teismų praktikoje. Pavyzdžiui, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2019 m. gegužės 9 d. nutartyje baudžiamosiose bylose (byla 2K-128-895/2019) konstatuota, kad V. G. veiksmais mažametėms M. G. ir V. G. buvo sukeltas fizinis skausmas. Teismas patvirtino pirmosios instancijos teismo išvadas, kad nors V. G. veiksmais (klupdymas į kampą, sudavimas mažamečiam vaikui du kartus į nugarą ir sėdmenis, pakėlimas už pažastų ir nurodymas toliau klūpėti) mažametėms buvo sukeltas fizinis skausmas, tačiau jis buvo labiau momentinis ir truko neilgai, todėl V. G. veiksmais sukeltų padarinių (fizinio skausmo) rūšinis pavojingumas buvo mažesnis nei įprastai BK 140 straipsnio 3 dalyje nurodytais veiksmais sukeliama padarinių pavojingumas, o padaryta žala nebuvo tokia didelė, kad V. G. negalėtų būti taikomas BK 37 straipsnis. Panašią praktiką galima pastebėti ir žemesnės instancijos teismų sprendimuose, pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendyje 2019 m. gruodžio 5 d. baudžiamosiose bylose (bylos Nr. 1A-289-282/2019) ir kt.

Kaip minėta, įstatymų leidėjas nėra detalizavęs, kokiems nusikaltimams, jų kategorijoms gali būti taikomas mažareikšmiškumas. Teismų praktikoje pasitaiko mažareikšmiškumo instituto taikymo atvejų ir dėl sunkių nusikaltimų, nes įstatyme yra nekokybiškų sunkių nusikaltimų normų (normos su abstrakčiais, vertinamaisiais ir kt. požymiais), kurios formaliai gali apimti ir mažareikšmius atvejus. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nuosprendyje (bylos Nr. 1-264-898/2019) nustatyta, kad L. R. neteisėtai užsisakė iš asmenų, esančių Indijos Respublikoje, ir siuntėsi paštu per Lietuvos Respublikos valstybės sieną nedidelį kiekį, t. y. 20 vnt. psichotropinės medžiagos modafinilio tablečių, kurios buvo patikrinimo metu sulaikytos Vilniaus teritorinės muitinės pareigūnų. Teismas šią veiką įvertino kaip mažareikšmę ir dėl šios nusikalstamos veikos asmenį atleido nuo baudžiamosios atsakomybės. Teismas pažymėjo, kad BK 199 straipsnio 3 dalyje⁶² numatytas nusikaltimas yra sunkus, priskiriamas prie nusikaltimų ekonomikai ir verslo tvarkai. Atsižvelgiant į sankcijoje nustatytą griežtą tik laisvės atėmimo nuo trijų iki dešimties metų bausmę, kaip narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabanda turėtų būti kvalifikuojami labai pavojingi veiksmai, sukeliantys labai didelį pavojų saugomoms vertybėms, darantys ar grasinantys padaryti didelę žalą visuomenei. Kai galvojama apie šios nusikalstamos veikos pavojingumą labiau įsivaizduojama didelių kiekių grynos narkotinės ar psichotropinės medžiagos gabenimą, tokio gabenimo tikslą vėliau ją

60 Žr., pvz.: Grinevičiūtė, *supra note*, 8: 599–614.

61 „Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose 2017 m. spalio 19 d. apžvalga“ (Teismų praktika 47), LAT, žiūrėta 2020 m. gegužės 4 d., <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/naudziamuju-bylu-apzvalgos/68>.

62 Pastaba. Šiuo metu veikia atitiktų galiojančio BK 199 straipsnio 4 dalį.

platinti, savanaudiškų tikslų siekimą, kai tokie veiksmai daro labai didelę žalą valstybės ekonomikai, žmonių sveikatai ir gyvybei. Atsižvelgiant į sudėties konstrukciją ir ypač sankciją, teismas manė, kad nustatydamas atsakomybę įstatymų leidėjas ir turėjo omenyje tokius ar panašius veiksmus. Tačiau situacijai pasaulyje keičiantis, prastėjant susisiekimui ir susižinojimui, vystantis technologijoms, jauniems žmonėms plačiau jomis naudojantis ir joms atveriant naujas galimybes, į BK 199 straipsnio 3 dalies taikymo sferą pateko ir L. R. situacija, kai jis siuntė 20 tablečių (du lapelius po 10 vienetų), kurių sudėtyje yra psichotropinė medžiaga, savo reikmėms⁶³. Panaši praktika būdinga ir kituose teismų sprendimuose: *Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 27 d. nuosprendyje (bylos Nr. 1-122-312/2019)*, *Vilniaus apygardos teismo 2019 m. sausio 9 d. nuosprendyje (bylos Nr. 1-65-654/2019)*.

Specialių daiktų kontrabanda ir sankcija už ją rodo reikšmingą įstatymo leidėjo susirūpinimą dėl minėtu nusikaltimu daromos žalos ir siekį įtvirtinti normoje kuo didesnę atgrasymo elementą, tačiau toks įstatymo leidėjo požiūris į minėtas veikas teisinėje literatūroje kritikuojamas⁶⁴, todėl tokiose bylose teismui kartais tenka peržengti normos ribas ir pritaikyti tokius teisinius instrumentus, kaip veikos mažareikiškumas. Teismas cituotoje byloje, interpretuodamas įstatymo tekstą, atsižvelgė į socialinį normos egzistavimo foną, gyvenimo įvairovę ir pasinaudojo įstatyme numatyta galimybe atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl veikos mažareikiškumo. Pažymėtina, kad nusikalstamos veikos mažareikiškumą lemia ne veikos priskyrimas tam tikrai kategorijai, o konkrečios veikos pavojingumas. Tiek galiojantis teisinis reglamentavimas, tiek ir teisės doktrina universalių nusikalstamos veikos pavojingumo kriterijų nepateikia, todėl teismų praktika, kiekvienu atveju, *ad hoc*, vertina veikos mažareikiškumą konkrečioje byloje, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes. BK 37 straipsnio normos struktūra rodo, kad teisiškai vertinami ne atskiri veikos objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, o jų visuma.

Analizuojant teismų praktiką, matyti, kad teismai, dėl kriminalizuotų ne itin pavojingų veikų, pasinaudodami įstatymo suteikta diskrecija, mažareikiškumą labai plačiai taiko veikose dėl dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu, nes BK 300 straipsnyje įtvirtinta norma yra pernelyg plataus veikimo ir

63 „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 2020 m. sausio 31 d. nuosprendžiu baudžiamajoje byloje (bylos Nr. 1A-125-518/2020)“ (eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/52898354631961/1A-125-518/2020?word=marozas%20linas>) konstatavo, kad teismas, atleisdamas L. R. dėl nusikaltimo, numatyto BK 199 straipsnio 3 dalyje, nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikiškumo, baudžiamąjį įstatymą taikė teisingai ir šioje bylos dalyje esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų nepadarė.

64 Žr., pvz.: Skirmantas Bikelis, „Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporciningumo principas ir bausmės už kontrabandą“, *Teisės problemos* 78, 4 (2012): 13–20, http://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/Bikelis12_4.pdf; Oleg Fedosiuk, „Muitų teisės pažeidimas kaip nusikalstama veika: kokį kriminalizavimo modelį turime?“, *Jurisprudencija* 25, 2 (2018): 333–356, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4962/4498>.

formaliai apima tiek pavojingus, tiek visiškai nepavojingus ir jokios žalos nedarančius veiksmus (pavyzdžiui, netikro vairuotojo pažymėjimo laikymas, ir pan.)⁶⁵.

Šios problemos kontekste aktualus mažareikšmiškumo taikymas kvalifikuotų nusikalstamų veikų sudėčių atveju. Pavyzdžiui, dėl kvalifikuotos vagystės, kuri, mokslininkų teigimu, yra tapusi savotiška „prieglauda“ įvairiausioms baudžiamosios atsakomybės griežtinimo idėjoms⁶⁶. Teisėjui, susidūrusiam su tokiais situacijomis, tenka spręsti, ar įgyvendinti įstatymo leidėjo valią ir nuteisti kaltinamąjį, ar protingai pritaikyti teisę, atsižvelgiant į padarytos veikos pavojingumą. Šiuo atveju paminėtinas Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. rugsėjo 20 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje (bylos Nr. 1-2031-1100/2019), kurioje nuspręsta, kad V. Ž. *padarė nusikaltimą, nustatytą BK 22 straipsnio 1 dalyje ir 178 straipsnio 2 dalyje, tačiau jis atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad asmuo pasikėsino pagrobti turtą iš saugyklos, t. y. du tuščius butelius, kurių vertė 0,20 Eur. Asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už vagystę, kuri neturi kvalifikuojančių požymių, kai svetimo turto vertė viršija 3 MGL dydį, t. y. 150 Eur (BK 190 straipsnio 1 dalis), o šiuo atveju V. Ž. pasikėsino grobti svetimo turto vertė yra 750 kartų mažesnė. Teismas konstatavo, kad V. Ž. nereikėjo padaryti jokių papildomų veiksmų, kad jis patektų prie butelių taros saugyklos, nes restorano teritorijoje esančios saugyklos nebuvo užrakintos ar kitaip apsaugotos. Pati butelių taros saugykla yra metalinė, sudaryta iš grotų. Pažymėtina, kad teisinėje literatūroje yra išsakyta nuomonė, jog mažareikšmiškumo klausimas gali būti svarstomas tik tada, kai yra nusikaltimų sudėty, kuriose baudžiamoji atsakomybė nėra diferencijuojama pagal veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį (nusikaltimas, baudžiamasis nusižengimas, administracinis ar kitas teisės pažeidimas)⁶⁷, tačiau cituotos bylos atveju veikos pavojingumo vertinimo akcentu tapo ne tik nusikaltimo dalykas – du 20 centų vertės buteliai (kai dėl tokio turto vagystės nekiltų net ir administracinė atsakomybė, nes ji būtų vertinama kaip mažareikšmė⁶⁸), bet ir veikos padarymo būdas – įsibrovimo į saugyklą pobūdis. Be to, BK 37 straipsnio nuostatos sudaro prielaidas užtikrinti*

65 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamajoje byloje (bylos Nr. 2K-178-303/2019)“, eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <https://eteismai.lt/byla/195541021196099/2K-178-303/2019>.

Šio tyrimo tikslas nėra mažareikšmiškumo instituto taikymas dokumentų suklastojimo ar kt. atveju, todėl platesnė teismų praktikos apžvalga, kuri šiuo aspektu yra labai išplėta, nepateikiama.

66 Žr., pvz.: Skirmantas Bikelis, „Dėl valstybės baudžiamosios politikos švelninimo“, *Teisės e-aktualijos* 17, 2 (2019): 4–9, http://teise.org/wp-content/uploads/2019/03/aktualijos_19_2_Nr17.pdf.

67 Žr., pvz.: Vitkutė-Zvezdinienė, *supra note*, 6: 35–40.

68 Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 12 straipsnio (mažai pavojinga veika), 108 straipsnio (smulki vagystė) nuostatos leidžia daryti išvadą, kad kai padaryta mažai pavojinga administracinio nusižengimo požymių turinti veika ir administracinės nuobaudos paskirtį galima įgyvendinti netraukiant asmens administracinę atsakomybėn, teisę pradėti administracinio nusižengimo teiseną turintis pareigūnas gali jos nepradėti ir pareikšti asmeniui žodinę pastabą. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, LRS, žiūrėta 2020 m. gegužės 25 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr>.

racionalų tiek konstitucinių, tiek baudžiamosios teisės principų (teisingumo, proporcingumo ir kt.) įgyvendinimą šiame institute, todėl, autorių nuomone, teismas, matydamas baudžiamąjį proceso beprasmiškumą, teisingai įvertino nedidelį veikos pavojingumą ir atleido asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Akivaizdu, kad paskyrus kriminalinę bausmę už tokio pobūdžio veiką, ji nebūtų proporcinga padarytos nusikalstamos veikos pavojingumui. Kvalifikuotos vagystės atveju, kai kėsinamasi pagrobti itin mažos vertės turtą, galima rasti ir kituose teismų sprendimuose. Pavyzdžiui, Kelmės rajono apylinkės teismo 2017 m. gegužės 12 d. nuosprendyje (bylos Nr. 1-65-471/2017) pritaikytas mažareikšmiškumas, kai pasikėsinta pagrobti 5 Eur vertės turtą. Tačiau pasitaiko teismų praktikoje ir tokių atvejų, kai kvalifikuota vagystė pripažinta mažareikšme net ir pagrobus turto už 150 Eur. Šiuo atveju, Šiaulių apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 24 d. nuosprendyje (Nr. 1-571-1002/2017) priimtas sprendimas dėl mažareikšmiškumo, teismui atsižvelgus į vagystės dalyko pobūdį (naudoti drabužiai ir puodai) ir kaltininko elgesio motyvus.

Aukščiau minėta, kad šiandieninė baudžiamoji politika Lietuvoje represyvi, nusikalstamo elgesio problemas politikai bando spręsti kriminalizuodami naujas nusikalstamas veikas, griežtindami bausmes ir pan., todėl būtinumą turiningai vertinti veikos pavojingumą diktuoja daugybės BK normų turinys. Tirtuose nuosprendžiuose pastebėta, kad BK 37 straipsnio taikymą apsunkina tai, kad nėra aiškių kriterijų, kaip nustatyti, ar nusikaltimas yra mažareikšmis. Kiekvienoje byloje atsižvelgiama vis į kitus nusikalstamos veikos sudėties požymius, tačiau, viena vertus, toks lankstumas sukelia ir tam tikro lygio neapibrėžtumą. Kita vertus, tokia interpretavimo laisvė gali būti vertinama teigiamai, nes veikos pavojingumas yra dinamiškas ir kintantis požymis. Nusikalstamos veikos sudėties požymių suvokimas ilgainiui gali keistis, pavyzdžiui, tam tikri nusikaltimai gali „nuvertėti“ dėl pasikeitusios valstybės ekonominės padėties, gali pasikeisti visuomenės požiūris į tam tikrų vertybių baudžiamąją teisinę apsaugą ar pan. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo taip pat yra valstybės reakcija į nusikalstamą elgesį, kuri tam tikrais atvejais yra proporcinga ir adekvati bei tampa paskutiniu teisėjo pasirinkimu. Pažymėtina, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės savo esme laikytinas švelnesnio pobūdžio valstybės reakcija į asmens nusikalstamą elgesį, nesujusią su kriminalinės bausmės paskyrimu. Dabartinėje teismų praktikoje mažareikšmiškumas iš dalies praranda *de minimis* principo pagrindinę teorinę idėją ir tampa diskreciniu baudžiamosios bylos pabaigimo pagrindu.

Išvados

Istorinė ir užsienio šalių reguliavimo *de minimis* principo analizė atskleidė, kad mažareikšmiškumas gali būti vienas iš kriterijų (šalia *ultima ratio* ir kitų principų), vertinant elgesio kriminalizavimo / dekriminalizavimo būtinumą; teisiškai gali lemti veikos vertinimą kaip nepavojingos (ne nusikalstamos) arba leidžia paneigti nusikalstamos veikos objektyviuosius (*actus rea*) arba subjektyviuosius požymius (*mens rea*), taip pat, vadovaujantis baudžiamosios atsakomybės būtinumo, efektyvumo ir

ekonominio tikslingumo kriterijais, gali būti atsisakymo vykdyti baudžiamąjį persekiojimą dėl viešojo intereso pažeidimo nebuvimo pagrindas. Lietuvos BK įtvirtintas mišrus modelis, kuris neturi analogo užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose.

Pagal Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintą mažareikšmiškumo koncepciją, tai yra ne asmens išteisinimo ar netraukimo baudžiamajon atsakomybėn, o atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas. Teismas privalo vertinti atskirus nusikaltimo požymius per pavojingumo prizmę ne dėl veikos kvalifikacijos, bet teisinių padarinių, t. y. dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo. Tyrimas parodė, kad šiuo metu teismų praktikoje mažareikšmiškumo instituto taikymą paveikia griežtėjanti baudžiamoji politika: ne itin pavojingų veikų kriminalizavimas ir / ar numatytos griežtos sankcijos už jų padarymą; taip pat prasta įstatymų kokybė, nesugebėjimas konkretizuoti nusikalstamo elgesio ribų. Tai lemia teismų sprendimus atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl veikos mažareikšmiškumo ne tik atsižvelgiant į nusikaltimo sudėties požymius, bet ir į socialinius-ekonominius pokyčius, susiklosčiusias gyvenimo sąlygas, veikos padarymo aplinkybes ir kt. Numatytas teisinis reglamentavimas leidžia teismams lanksčiai taikyti mažareikšmiškumo institutą ir taip kompensuoti „nekokybišką“ įstatymą, tačiau toks mažareikšmiškumo instituto taikymas, priėmus 2000 m. baudžiamąjį įstatymą, nebuvo prognozuojamas ir nėra pirminės mažareikšmiškumo koncepcijos natūrali raida.

THE ORIGINS OF THE CONCEPT OF INSIGNIFICANCE AND ITS CRIMINAL LEGAL MEANING IN LITHUANIAN JUDICIAL PRACTICE

Kristina Grinevičiūtė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Iveta Vitkutė-Zvezdinienė

Kaunas University of Applied Sciences, Lithuania

Abstract. *This article, in accordance with the doctrine of criminal law and court practice, seeks to evaluate the current legal regulation of the institute of insignificance in the Criminal Code of Lithuania and its application in court practice. The aim of the article is to determine the origin of insignificance and its basic idea, which in current legal science and practice is recognized as de minimis and/or the nullum crimen sine periculo sociali principle. It will also determine whether the current case law applies the notion of insignificance according to the legal purpose of this institute.*

Historical and international analysis of the de minimis principle has shown that insignificance can be one of the criteria (in addition to the ultima ratio and other principles) in assessing the necessity of criminalizing/decriminalizing behaviour. It may legally

determine the offense as harmless (non-criminal), or deny the objective (actus rea) or subjective features of the criminal offense (mens rea). Additionally, - in accordance with the criteria of the necessity of criminal liability, effectiveness, and economic expediency - insignificance can be the basis for the absence of prosecution in a breach of public interest. The Criminal Code of Lithuania has established a mixed model, which has no analogue in the criminal laws of foreign countries.

According to the concept of insignificance enshrined in the criminal law of Lithuania, this is not the basis for justification or non-prosecution, but the basis for release from criminal liability. The court must assess the individual elements of the crime through the prism of danger, not based on the qualification of the act, but on the legal consequences, i. e. on the application of release from criminal liability. The study has shown that the application of the institute of insignificance in case law is currently influenced by a stricter criminal policy: criminalization of less serious acts and/or severe sanctions for their commission, as well as the poor quality of the law and an inability to specify the boundaries of criminal behaviour. This determines court decisions where a person is released from criminal liability for the insignificance of the act, taking into account not only the constituent elements of the crime but also the socio-economic changes, living conditions, circumstances of the crime, etc. The indicative legal regulation allows the courts to apply the institute of insignificance flexibly and thus compensate for the "poor quality" of the law. Such an application of the institute of insignificance after the adoption of the Criminal Law in 2000, however, was not predicted, and is not a natural evolution of the original concept of insignificance.

Keywords: *Minor (Insignificance) Act, De Minimis Principle, Release from Criminal Liability due to Minor Relevance of a Crime.*

Kristina Grinevičiūtė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir proceso instituto lektorė, socialinių mokslų (teisė) daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai, baudžiamoji teisė.

Kristina Grinevičiūtė, doctor of social sciences, lecturer at Mykolas Romeris University Law School, Institute of Criminal Law and Procedure. Research interests: crimes and misdemeanours against child and family, criminal law.

Iveta Vitkutė-Zvezdinienė, Kauno kolegijos Verslo fakulteto Vadybos ir teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: teorinės ir praktinės baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso problemos.

Iveta Vitkutė-Zvezdinienė, lecturer at Kaunas University of Applied Sciences, Faculty of Business, the Management and Law Department. Research interests: theoretical and practical issues of criminal law and criminal procedure law.